

Отримана 24.03.2026

Прорецензована: 15.04.2026

Прийнята до друку: 20.04.2026

Електронна адреса: popadenko.anton@chnu.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0000-4963-2576>DOI: <http://doi.org/10.25264/2312-7112-2026-30-70-77>

Попаденко А. Ідея двох ієрархій як методологічна та смислова основа аксіомії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. № 30. С. 70–77.

УДК 111.1 : 141.2

Антон Попаденко**ІДЕЯ ДВОХ ІЄРАРХІЙ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ТА СМИСЛОВА ОСНОВА АКСІОНОМІЇ**

У статті розглянуто ідею двох ієрархій як методологічну та смислову основу аксіомії – оригінального філософського підходу до осмислення цінності та буття. Предметом дослідження є взаємозв'язок онтологічної та аксіоматичної ієрархій у контексті єдності Буття та людської особистості. Метою роботи є обґрунтування ідеї двох ієрархій як ключового принципу аксіомії, що забезпечує цілісне бачення буттєво-ціннісної структури дійсності. Методологія дослідження ґрунтується на метафізичному, діалектичному та герменевтичному аналізі класичних і сучасних філософських концепцій. Актуальність роботи зумовлена кризою ціннісних і онтологічних орієнтирів у сучасному філософському дискурсі, що проявляється у суб'єктивізації буття та фрагментації особистості. Наукова новизна полягає в концептуалізації двох взаємопов'язаних ієрархій – онтологічної та аксіоматичної – як універсального методологічного каркасу аксіомії. Основними результатами дослідження є структурний опис рівнів обох ієрархій, обґрунтування їхньої кореляції та показ ролі цінності як внутрішнього керівного принципу Буття і Я. Практичне значення роботи полягає у можливості застосування аксіомічного підходу для філософського аналізу культури, світогляду та процесів особистісного самоздійснення. У висновках доведено, що ідея двох ієрархій є фундаментальною смисловою основою аксіомії та відкриває перспективи подальших теоретичних розвідок.

Ключові слова: аксіомія, цінність, ієрархія буття, онтологія, особистість, аксіома, метафізика.

Anton Popadenko**THE IDEA OF TWO HIERARCHIES AS THE METHODOLOGICAL AND SEMANTIC BASIS OF AXIONOMIA**

The article examines the idea of two hierarchies as the methodological and semantic foundation of axionomy, understood as an original philosophical approach to the interpretation of value and being. The subject of the research is the correlation between ontological and axiomatic hierarchies within the framework of the unity of Being and human personality. The purpose of the study is to substantiate the idea of two hierarchies as a key principle of axionomy that enables a holistic understanding of the value-oriented structure of reality. The research methodology is based on metaphysical, dialectical, and hermeneutic analysis of classical and contemporary philosophical concepts. The relevance of the study is determined by the crisis of ontological and axiological foundations in modern philosophy, manifested in the subjectivization of being and the fragmentation of personal identity. The scientific novelty of the work consists in conceptualizing two interrelated hierarchies – ontological and axiomatic – as a unified methodological framework of axionomy. The main results of the research include a structured analysis of the levels of both hierarchies, the justification of their mutual correlation, and the interpretation of value as an internal guiding principle of both Being and the Self. The practical significance of the study lies in the possibility of applying the axionomic approach to philosophical analysis of culture, worldview formation, and processes of personal self-realization. The conclusions demonstrate that the idea of two hierarchies constitutes a fundamental semantic basis of axionomy and opens prospects for further theoretical development in this direction.

Keywords: axionomy, value, hierarchy of being, ontology, personality, axiom, metaphysics.

Ця стаття є другою частиною замисленого нами проекту, головним завданням якого є розкриття та обґрунтування засад аксіомії як оригінального підходу в сучасному філософському дискурсі.

Постановка проблеми. У сучасному філософському дискурсі спостерігається стійка тенденція до суб'єктивізації онтології та редукції буттєвих і ціннісних структур до сфери свідомості спостерігача. Такий зсув, започаткований новочасною філософією і посилений аналітичними, феноменологічними та екзистенціалістськими підходами, призводить до маргіналізації поняття Буття як субсистентної та ціннісно зумовленої реальності. Наслідком цього є фрагментація особистості, релятивізація цінностей і втрата цілісного бачення світу.

Проблема, яку порушує стаття, полягає в необхідності відновлення метафізично вкоріненого погляду на єдність Буття, людини та цінності, що має безпосередній зв'язок із фундаментальними

завданнями сучасної філософії: подолання кризи сенсу, реконструкція онтологічних засад аксіології та пошук універсальних методологічних інструментів інтерпретації дійсності.

Стан дослідження проблеми. Проблематика цінності, ієрархічності буття та взаємозв'язку людини і світу має тривалу історію у класичній філософії – від античної метафізики до середньовічної схоластики. Водночас у сучасних дослідженнях вона здебільшого фрагментується або редукується до епістемологічних, мовних чи феноменологічних аспектів.

В попередній частині [2] ми представили та описали формальне (тобто таке, що впливає виключно з етимологічної сукупності смислів) та змістовне визначення поняття аксіомії, переосмислили цінність, висвітливши нове її розуміння через поняття аксіоми, а також окреслили нагальність аксіомії та її евристичний потенціал в сучасному філософському дискурсі [див. 2]. Коротко узагальнимо основні моменти:

1) **Аксіомія** – це поняття, яке репрезентує парадигмальний спосіб сприйняття та розуміння суцього як невідповідного (методологічно обґрунтованого) та визначеного через гідність і вартість руху до певної справедливо організованої цілісності.

2) **Аксіомія** – це поняття, що позначає парадигмальний погляд на суще у всіх його вимірах (людина, світ, дух, Бог) як на внутрішньо ціннісно зумовлений феномен. Більше того, воно вказує на нерозривний зв'язок світу, людини та Творця, мирського, духовного і божественного саме через цінність як фундаментальну ідейну першооснову всього суцього, констатує цінність як його керівний принцип та законодавчий механізм.

3) **Аксіома** – це поняття, що виражає трансформацію звичних уявлень про цінність при переході в аксіомічну парадигму. Визначальними моментами в цьому переході є те, що:

А) Моральний вимір (сфера належного) не вичерпує аксіоматичний зміст, хоч і є невід'ємною та незмінно важливою його частиною, та розглядається як *морально-етична та онтологічна єдність*;

Б) Цінність тут ідентифікується як внутрішній керівний принцип мислення, світосприйняття та світовідношення людини, і, крім того, Буття загалом, у градації досконалостей його форм та ступені наближення до Бога як джерела будь-якої досконалості;

В) Не обмежується простором смислів, доступним людині, трансцендує людську раціональність, переступає її межу.

Основною **метою** вже цієї статті ми постулюємо опис ключових методологічних засад, в межах яких дефініюється функціональне та смислове ядро аксіомічної парадигми, а саме про **ідею двох ієрархій**, її значення та роль в загальному аксіомічному проекті.

Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**:

1. Виявити метафізичні передумови аксіомічного підходу;
2. Обґрунтувати необхідність ієрархічності як фундаментальної властивості розуму та буття;
3. Розкрити структуру онтологічної та аксіоматичної ієрархій і показати їхню взаємну кореляцію;
4. Пояснити значення ідеї двох ієрархій для подолання фрагментації особистості та відновлення цілісного світогляду.

Наукова новизна дослідження полягає в концептуалізації двох взаємопов'язаних ієрархій – онтологічної та аксіоматичної – як цілісного методологічного каркасу аксіомії, що уможливило нове бачення структури буття й людського світовідношення. У роботі обґрунтовується розуміння цінності як внутрішнього керівного принципу не лише людської діяльності, але й самого Буття, що виходить за межі суто морального або суб'єктивного трактування. Взаємодія Буття та Я інтерпретується як діалектичний процес взаємного саморозкриття, який має ієрархічну організацію та забезпечує їхню смислову єдність.

I

Перш ніж перейти безпосередньо до висвітлення ідеї двох ієрархій, варто сказати дещо про загальний базис аксіомії, про її метафізичні засновки, відштовхнувшись від яких буде вибудовуватись подальша аргументація.

В сучасній філософії спостерігається, за деякими нетенденційними винятками, значне зрушення онтологічної проблематики (а отже, й усіх інших галузей філософського розмислу) у бік суб'єктивізації та редукування фундаментальних онтологічних структур до світу спостерігача у різних його про-явах: аналітична філософія досліджує Буття через призму логічного та мовного аналізу, континентальна традиція прямує феноменологічними та екзистенціалістськими методологічними векторами (зосередженими на безпосередньому досвіді індивіда), філософія науки сприймає світ як місце, де

взаємодіють сутності, підпорядковані законам, розробленим в межах наукового дискурсу (де на перші позиції виходить особистість вченого, або наукового товариства).

Очевидно, що самі по собі згадані (а також багато інших, окрім них) підходи не є проблемою, адже вони розширюють межі філософського знання та торують нові шляхи для переосмислення дійсності, проте тут є й інша сторона, саме яку ми й проблематизуємо, здійснюючи це дослідження: відсування Буття як такого, тобто субстанційного і субсистентного, на другий план, або ж і повне нівелювання його значущості. Найбільш явно вона проявляється з часів здійсненого Кантом «коперніканського повороту» у філософії, продовжуючи діяти в ролі «сірого кардинала» й зараз. Наша робота, отже, полягатиме ще й у проголошенні заклик до нового погляду на філософський дискурс сьогодення під кутом реставрації та уважного перепрочитання найбільш продуктивних та життєдайних принципів класичної філософської думки, найвизначнішим з яких є субсистентність Буття (не лише власне буттєва, але й ціннісна)

Дихотомія суб'єкт-об'єкт, хоч і була виокремлена як філософсько-методологічна проблема радше в Новий час, існувала під різними іменами від самого зародження філософії. Ми переконані, що це не є простим збігом, або грою понять, навпаки, подібна вкоріненість в історичне та ідейне полотно філософії свідчить про непересічну суттєвість. Людина прагнула поглянути на світ, який існує ніби без неї, проте ніколи в класичній (щонайменше в античній та середньовічній) філософії цей погляд не переходив межу умовності. Таке бачення допомагало проникнути у глибини Буття як такого, зрозуміти місце мислячої індивідуальності, збагнути сутнісну та нерозривну єдність людини та світу, суб'єкта та об'єкта, Я і не-Я синтетичними методами, найдосконалішим з яких безсумнівно є метафізика. Рух, здійснений в зворотному напрямку, абсолютизація однієї частини цієї пари (а саме суб'єкта), призвела, як ми можемо спостерігати сьогодні, вже до внутрішнього розколу самого суб'єкта, релятивізації його ціннісної, пізнавальної та буттєвої сфер, унеможлививши там самим гармонійний рух особистості до межі своєї власної досконалості.

Відтак, найменшою амбіцією нашої праці є відродження інтересу до зазначеного гармонізованого бачення, справжньою ж метою є створення та розробка універсального *методу*, завдяки якому стане можливим переосмислення сучасних філософських доробок у вищеописаному ключі – *методу аксіомії*.

II

Наступне, про що ми вважаємо вартим зазначити, є не випадковість та необхідність *ієрархічності* як такої. Ідея двох ієрархій не є спонтанним вираженням спроби впорядкувати дійсність, вона постає необхідним та найбільш дієвим *формально* шляхом вираження філософського *осмислення*. Розумність як така є ієрархічною за способом існування, вона завжди потребує вищого та нижчого рівнів для сприйняття дійсності та формування знань про неї, а також, паралельно до того, сама постає як внутрішньо ієрархічна структура, завдяки чому й уможливорюється пізнавальна взаємодія одиничної свідомості та буттєвої субстанційності.

Тобто, узагальнюючи та формулюючи певне правило, розгляд будь-якого предмета варто починати власне із Буття, адже воно вже містить відповідь в самій своїй фундаментальній структурі. Ба більше, людська особистість, індивідуальний розум, що пізнає, сам є частиною Буття і вирізняється із нього лише умовно. Так Буття здійснює самопізнання через посередництво індивідуальної розумної душі, яка ним породжується. Ця теза є ще одним підтвердженням того, що розгляд суб'єкта як самостійної одиниці є, хоч і можливим, проте неповним та недостатньо глибоким, особливо як для філософського погляду, а також його не вистачає для розв'язання проблеми роздробленості суб'єкта, яку ми окреслювали в першій статті [2, с. 61].

Отже, ідея двох ієрархій займає в аксіомічному вченні центральне місце, адже вона репрезентує природний та фундаментальний погляд на нерозривну та глибинну єдність світу та людини.

Окрім описаного вище «горизонтального» виміру всезагальної єдності, необхідно зазначити також і «вертикальну» її перспективу. З точки зору аксіомії світ, тобто Буття в цілому (йдеться, в цьому контексті, саме про тварний світ), має власний ціннісний вимір, який є невід'ємною складовою його онтологічної субсистентності. Джерелом же цієї цінності Буття виступає його Творець, тобто Бог. Розгорнуто про цей момент ми висновуємо в інших своїх працях, проте, виділяючи найсуттєвіше, зазначимо, що ця позиція живиться ідейною потенцією не лише теологічно-містичних спостережень, а й власне філософськими роздумами зокрема, Томаса Аквінського [див. 3] та Рудольфа Отто [див. 6], де з одного боку спираємось на п'ять шляхів до Бога (особливо важливим тут є «*ex gradibus qui*

in rebus inveniuntur)), а з іншого – на поняття нумінозного, як феноменологічно засвідченого особистістю переживання зіткнення зі священним. Враховуючи сказане, до єдності особистості та Буття додається також єдність Творця із Творінням.

Описаний комплексний погляд відкриває, на нашу думку, найбільш продуктивну перспективу реінтеграції особистості в умовах сьогодення, адже досягнення внутрішньої єдності одного уможливорюється на тлі абсолютної тотальної єдності. Іншими словами, для відновлення якогось одиничного елемента космосу (в цьому конкретному контексті – особистості) необхідно співвіднести та пов'язати його із загальною гармонією всієї онтологічної сукупності елементів та їхніх зв'язків. Завдання, безумовно, ускладнюється ще й тим, що особистість сама, в свою чергу, є своєрідною мотомодою, яка вмщує в собі свій окремий вимір Буття та перспективу сприйняття. Саме тому ієрархії дві: одна є буттєвим репрезентатом, інша – особистісним.

III

Тепер поглянемо безпосередньо на ієрархії та поміркуємо про їхні структурні елементи та зв'язки.

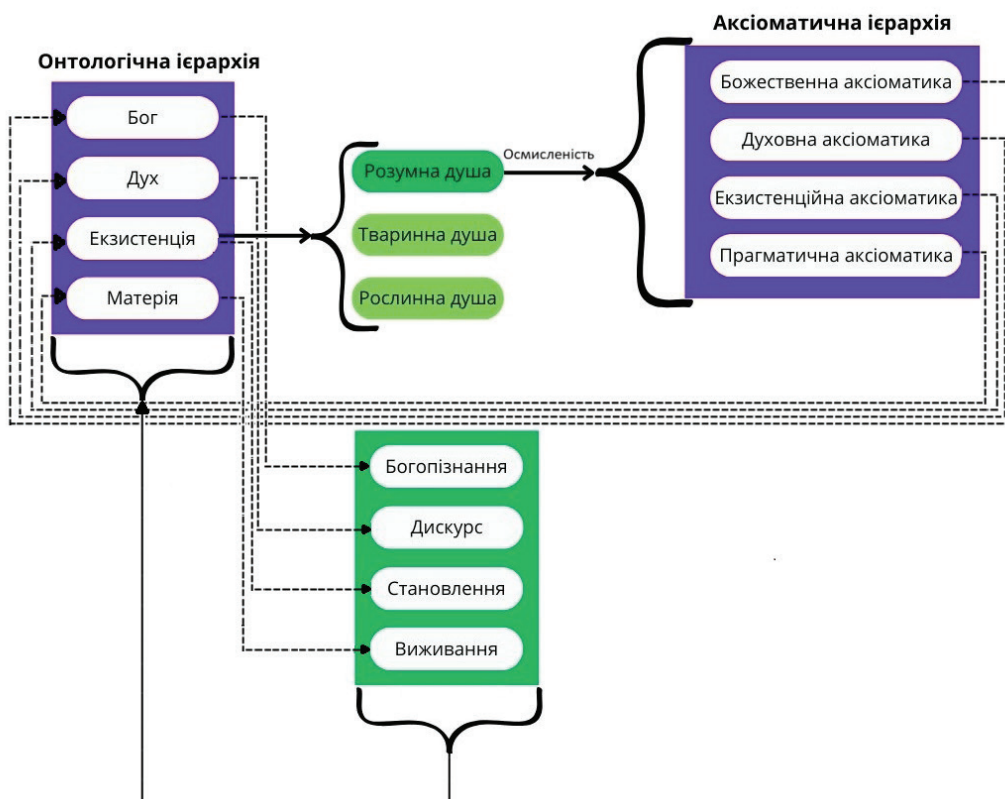

Рис. 1. Дві ієрархії

Шлях розуміння того, що зображено на рис. 1 представлятиметься нами в трьох ключових моментах:

- 1) Прояснення сутності кожного з рівнів двох ієрархій (представлених у фіолетових прямокутниках);
- 2) Опис взаємного зв'язку та впливу ієрархій (все, що в зеленому кольорі), який постає репрезентатом взаємодії особистості та Буття, а також місця та ролі Я в контексті загальної єдності, про яку йшлося в попередньому параграфі;
- 3) Обґрунтування вибору саме цих, а не інших елементів ієрархій для висвітлення представленої ідеї.

Отже, як бачимо, обидві ієрархії мають по чотири рівні, кожен з яких співвідноситься з іншим своїм паралельним «відповідником». Така побудова ще раз підкреслює внутрішню пов'язаність світу особистості із субсистентним Буттям. Зрозуміло, що коли ми розводимо дві ці сторони, то здійснюємо суто аналітичний акт, адже зв'язок між ними існує на субстанційному рівні, тобто не може не існувати без втрати автентичності обидвома сторонами. Тим не менш, тут не має місця для повної тотожності. Ця структура необхідна аби зберегти баланс між автономністю Буття та особистості,

підкреслити їхні унікальні риси, про які мова йтиме далі, з одного боку, а з іншого – показати неможливість існування Буття без Я (адже тоді воно втрачає свій фундаментальний сенс, котрий може бути актуалізований виключно сприймаючою, мислячою індивідуальністю) та Я без Буття.

Почнемо з найнижчого рівня. В онтологічній ієрархії йому відповідає матерія – видимий пласт Буття в своїй дійсній повноті. Визначним моментом тут виступає передбачуваність та внутрішня детермінованість його життя різноманітними природними процесами. До прикладу, рух від паростка до дерева в межах визначеної рослини відбувається за певним лімітованим алгоритмом: з персикового паростка не виросте дуб і т.д. Так і будь-який ентелехійний рух в межах матеріального буття є сутнісно визначеним наперед, тобто варіативність процесу становлення обмежена внутрішніми законами Творіння: або суб'єкт актуалізує свій потенційний стан на кожному наступному кроці здійснення, або ж гине.

Так, основною *метою* Буття в межах свого матеріального пласту є виживання та самовідтворення, прагнення забезпечити умови, за яких видимий світ існуватиме вічно. Головна ж *функція* його – надати своїм постійним існуванням можливість для становлення вищого рівня – екзистенційного.

Екзистенційний пласт Буття вже не є видимим, проте він займає чільне місце в онтологічній ієрархії. Екзистенція – життя в своїй необмеженій повноті. Екзистенція є потенціалом природного світу до відтворення форм, що реалізуються в уже існуючих порядках матеріального плану, а також (що є сутнісним для цього рівня) до створення нових, таких, що раніше не існували. Історія нашого світу демонструє нам зростання різноманітності форм матеріального буття протягом всієї історії свого існування. Навіть масові вимирання та природні катаклізми минулого, знищуючи існуюче, лише давали поштовх до народження нових оригінальних видів та форм, які ніколи не втілювались раніше. Екзистенція хаотична та непередбачувана, вона породжує форми без наміру, без задуму, для неї не існує різниці між важливим та другорядним, між першочерговим та побічним, між центром та периферією, тому її вплив на Буття без включеності в більш загальну систему зв'язків (якою і є, по суті, ієрархія) був би деструктивним.

Ще одним виключно важливим моментом екзистенційного рівня є те, що саме в його надрах народжується людське єство, завдяки якому уможлиблюється подальше повноцінне становлення Буття. Саме в цьому місці викристалізовується непересічність та невідповідність взаємного впливу Буття та Я, цілісність та гармонійність їхнього взаємного дефініювання (на Рисунку 1 це відображено в зелених еліпсах).

Наступний рівень, – духовний, – репрезентує реалізацію Задуму, вміщує телеологічну складову Буття. Ця складова реалізується у двох вимірах:

1) формальному, де екзистенційний хаос набуває впорядкованого вигляду, а матеріальний пласт – видової та родової визначеності. Цей вимір характеризується арбітражними та законодавчими функціями, впорядковує Буття в універсальний, невідповідний, осмислений порядок. Відбувається цей процес в багатьох аспектах завдяки участі в ньому творчої індивідуальності Я, її прагнення до схоплювання та визначення дійсності, до віднаходження глибинних смислів природи;

2) смислового, де реалізується конкретність наповнення Буття унікальними витворами. Йдеться як про витвори природи (адже її розмаїття виражається не лише у видовому багатстві, а й у неповторності форм кожного окремого представника), так і про суто людську діяльність (зручно використати Гегелеву класифікацію трьох стадій духу (суб'єктивного, об'єктивного та абсолютного), як реперезентата розмаїття духовної діяльності людини та її внутрішніх впорядкувальних зв'язків, цей аспект є, по суті, культурою в широкому розумінні).

Ще раз підкреслимо, що сфера духу в повній мірі набуває свого статусу лише тоді, коли Буття вперше осмислює себе через посередництво людського Я, але не в часовому аспекті (адже світ був створений раніше за людину), а у смислового, де духовний рівень остаточно експлікується та реалізується як сутнісна частина субсистентного Буття.

Щодо співвідношення формального та смислового вимірів духовного рівня онтологічної ієрархії, варто також зазначити, що вони існують у постійних взаємодії та взаємовпливі, адже форма та смисл, подібно до методу та системи, апіорі існують один в одному, питання полягає лише в тому, що відкріється для сприйняття першим.

Найвищий рівень онтологічної ієрархії – божественний, адже саме Бог є творцем світу, а також першим та повністю незалежним буттям, через яке все інше є. Тома Аквінський виражав це,

використовуючи Арістотелеву систему розмислів про першопричину світу [див. 3], а Спіноза, до прикладу, розвивав цю ідею через поняття *causa sui*, причини, що через себе є [див. 7].

Вписати Бога в онтологічну ієрархію Буття, очевидно, неможливо, адже Творець і Творіння не є єдиним цілим, а Бог як сутність не може бути вичерпно сприйнятий людським Я, проте, в той самий час, божественний рівень в цій ієрархії не може не існувати в силу неповноцінності такого погляду без нього.

Проблема розв'язується специфічним тлумаченням та особливим місцем божественного рівня в межах онтологічної ієрархії. Його тут варто розуміти в дещо іншому сенсі, ніж усі попередні: не як репрезентат сутності, а, скоріше, як фундаментальну дію, акт творення, що безперервно відбувається в кожен момент існування Буття. Наявність божественного рівня тут також відіграє роль певного «трампліна» до абсолютного буття Бога, відображає нерозривний зв'язок творіння та Творця.

Ще однією функцією цього рівня є забезпечення відкритості всієї системи, адже дух сутнісно завжди прагне вмістити щось, що йому ще не належить, розширити свою владу на оточуючий його космос, а значить десь мусить залишатись простір непізнаного та непідвладного, аби підтримувати вічне «горіння» духу.

Наступним кроком стане розгляд другої, аксіоматичної ієрархії. Як вже було сказано раніше, якщо онтологічна ієрархія відображала субсистентну структуру Буття як такого, то аксіоматична демонструватиме світ Я у загальній картині. Знов таки, розділення, яке ми здійснюємо тут є суто аналітичним і потрібне лише для прояснення ролі та сутності окремих елементів та зв'язків між ними в межах тієї універсальної цілості, про яку йшлося на початку. Паралельно із цим, для більшої зручності, проаналізуємо зв'язки, вміщені у зелений прямокутник на Рисунку 1.

Також було зазначено, що аксіома займає чільне місце не лише у внутрішній організації окремої особистості чи суспільства, а й Буття як такого. Розбираючись із аксіоматичною ієрархією, ми зрозуміємо, що Буття розкривається у своїй повноті (а це можливо лише тоді, коли експлікується його аксіоматична природа) виключно завдяки дії в ньому людської особистості, яка знаходить шляхи до потенціалів, що існують як частина субсистентного сектору Буття, та актуалізує їх, спрямовує до максимуму в процесі самореалізації Я. В цьому проявляється діалектична природа їхньої взаємодії.

Як бачимо, аксіоматична ієрархія багато в чому повторює структуру онтологічної, проте її специфіка принципово відрізняється, адже в попередньому випадку йшлося більшою мірою про Буття як сутність та функцію, а тут – про буття Я з точки зору відношення, переживання та впливу. Світ особистості розглядається нами саме через призму аксіоми, адже ціннісна природа людських світовідношення та діяльності беззаперечна. Важливо підкреслити, що раціональність та воля про які часто у філософському полі зазначається як про невід'ємні та визначальні елементи людської особистості все ж підпорядковуються вищому, аксіоматичному принципу. Адже людина здатна керуватись та діяти (як часто відбувається в найбільш екстремальних умовах) всупереч раціональному аналізу або своїм бажанням та прагненням.

Перший та найнижчий рівень аксіоматичної ієрархії – прагматичний. Майже кожна особистість починає свій шлях на цій «сходінці», адже вона вміщує найбільш базові та зрозумілі потреби та цілі. Подібно до матеріального плану Буття, тут вся призма сприйняття особистості є обмеженою та детермінованою найбільш примітивними запитами: збереження життя та примноження матеріального комфорту. Примітним є той факт, що саме на цьому рівні у найбільшій кількості перебувають представники суспільства споживання, ті, хто, використовуючи термінологію Еріха Фромма, «мати» віддають перевагу перед «бути»: «Споживання має неоднозначні якості: воно знімає тривогу, бо те, що маєш, не можна відібрати; але воно також вимагає від людини споживати все більше, бо попереднє споживання швидко втрачає свій задовільний характер. Сучасний споживач може ідентифікувати себе за формулою: Я = те, що я маю, і те, що я споживаю» [4, с. 44].

Одразу звернемо увагу на зелений прямокутник на Рисунку 1. Він демонструє відношення особистості, яка перебуває на прагматичному аксіоматичному рівні до Буття загалом в усіх його проявах, визначає її призму бачення як «Виживання». Довколишне постає для такого Я як градація придатностей для забезпечення описаних в попередньому абзаці потреб, тобто найбільш цінним вважається все, що примножує комфорт та безпеку, а все решта сприймається як певний рудимент та марнотратство. Краса мистецтва, до прикладу, перетворюється тут на недоречно витрачений матеріал, розмаїття життя – на набір інструментів, філософія та наука – на марне багатослів'я, релігія – на «опіум для народу» і т.п.

Наступний рівень – екзистенційний. Подібно до онтологічного рівня, тут він характеризується невизначеністю та неоднозначністю. Цей рівень є вищим за попередній та дозволяє особистості в більшою мірою сприйняти повноту Буття, встановити із ним вже не чисто експлуатаційні зв'язки, а зазирнути за ширму буденності, доторкнутись до незримої реальності.

Для такої особистості відкривається розмаїття світу в усій його повноті, проте воно ще ніяк не впорядковане, тут довколишній світ здається бурхливим океаном невизначеності. Хоча всі ті явища, які на попередньому рівні не задовольняли Я, вже не сприймаються як щось непотрібне та дивне, вони, тим не менш, ще не експлікуються як система, як ієрархічна структура, де щось є більш важливим та визначальним, а щось – менш. Цей рівень, який трансформує призму «Виживання» на призму «Становлення», репрезентує певний процес, який можна порівняти із одним з етапів виходу з «платонівської печери». Мова йде саме про момент, де людина вперше повертається до світла; «Щоразу, коли б з когось знімали кайдани, змушували б раптом підвестись і повернути шиєю, пройтись, подивитись на світло, він робив би все це з великою мукою, у нього боляче миготіло б в очах, і він не міг би дивитися на предмети, тіні яких раніше бачив. Як гадаєш, що б він сказав, коли б хтось почав його запевняти, що тоді він спостерігав усілякі дрібниці, а тепер наблизився до буття і звернувся до правдивіших з існуючих речей, отже й бачить усе правильніше; та ще коли б йому показували предмети, які мерехтять перед ним, і змушували б відповідати на запитання: що то таке?» [1, с. 210].

Подібно до того, як людина з печери відчуває труднощі з ідентифікацією «предметів, що мерехтять перед нею», так само і тут, на екзистенційному рівні, Я стикається з малозрозумілим, але істинним світом сутностей, в якому вони, щоправда, ще не сприйняті в своїй максимально доступній повноті та порядку.

Основним ціннісним (аксіоматичним) контекстом тут є пере-живання, або в-живання у потік буттєвого розмаїття, навідміну від ви-живання на попередньому рівні.

Духовний аксіоматичний рівень – місце, де порядок світу постає для Я як універсальна цілісність. Зрозуміло, що дух не може спостерігати її як завершену повноцінну картину, адже тоді він само-спростовується як вічний пошук та прагнення до осягнення, як ми вже писали вище, та піддається стагнації, що є смертельно небезпечним для будь якої особистості. Тут для нас важливо збагнути наступне: цілісність взаємозв'язків у Бутті та їхня взаємна та не випадкова залежність є невід'ємною та керівною настановою світосприйняття особистості на цьому рівні. Те, що на екзистенційному етапі здавалось рівноцінним за сутністю та значенням, тут постає як ієрархічна структура, універсальна та всеохоплююча. Саме тут закономірності перетворюються в закони, або ж сходять нанівець як випадкові збіги, тут відбувається саморозкриття Буття, каталізується його прагнення до власного максимуму завдяки *самоздійсненню Я*.

Охарактеризувати таке світосприйняття можна як дискурсивне. Проте мало сказати, що воно має логічну, послідовну та розумну природу, не менш важливим є й те, що такий погляд вловлює дискурсивність як таку, тобто осягає всі попередні рівні як певний (менш досконалий) різновид дискурсу, або ж протодискурсу, якщо завгодно, а вищий – як наддискурс. Пізнання та осягнення тут відіграє роль основного ціннісного (аксіоматичного) підґрунтя.

Останній та найвищий аксіоматичний рівень – божественний. Ми вважаємо необхідним щонайменше припустити, а насправді утвердити, його наявність, адже вона засвідчена особистим досвідом великої кількості тих, кого історія та церква іменують святими, пророками, апостолами, мучениками. Це простір віри та одкровення, людські зусилля тут марні, якщо Провидіння не нагороджує їх своєю благодаттю. Я тут відкривається в своїй абсолютній індивідуальності, відокремлюється від того, що у тварному світі постає як загальне та необхідне, цей простір є чудесним за своєю природою.

Подібно до того, як було з найвищим рівнем онтологічної ієрархії, повністю охопити, проаналізувати та систематизувати вичерпно все, що божественна аксіоматика репрезентує неможливо, адже робота розуму тут втрачає свою продуктивність, рацію майже повністю трансцендується при зіткненні із нуменом. Людська особистість, досягаючи цього рівня, здійснює те, що К'єркегор називав «стрибком абсурду», або ж «стрибком віри», описуючи лицаря віри: «...єдине, що може його врятувати, – це абсурд, і його він осягає вірою. Тож він усвідомлює неможливість, і в цю ж мить він вірить в абсурд» [2, с. 20]. У цьому, а також на прикладі історії жертви Авраама, філософ розкриває одну з сутнісних рис божественної аксіоматики, проте, ще раз підкреслимо, її вичерпне розуміння недоступне в контексті дискурсивного розмислу.

Світосприйняття особистості, яка досягла цього рівня ми назвали богопізнанням, адже її інтерес більше не стосується речей тимчасових та земних, вона повністю переходить у простір вічного, осягає дійсність крізь призму божественного всезнання, безпосереднім, недискурсивним чином, тут їй відкривається вся цілісність Задуму, та істинний шлях та призначення Буття.

Останнім моментом, на який б ми хотіли звернути увагу в межах цієї статті – це причини вибору саме згаданих елементів для побудови двох ієрархій, а не якихось інших. На нашу думку причин є дві: зовнішня (історична) та внутрішня (логічна).

Історична причина полягає в тому, що еволюція основних філософських ідей протягом тисячоліть існування філософського розуму як такого, завжди явно чи приховано включала в себе концепції матерії, екзистенції, духу та Бога, як ключові, тобто такі, що визначали подальше розуміння цих ідей та міру їхнього впливу на становлення культури. Якщо припустити, що історія має смисл як рух від свого початку до певної кінцевої мети (у протилежному випадку вона була б неаналізованою, а отже припущення видається вагомим), то стає очевидним, що найбільш впливові ідейні рушії (ті, в яких втілювалась ідея двох ієрархій) не є випадковим збігом обставин в окремо взяту епоху, а є певним фундаментальним та визначальним змістом історичного поступу.

Логічна причина полягає у тому, що внутрішні принципи здійснення ієрархій визначають саме такі елементи як необхідні. Цим принципам буде присвячена наступна (третя) і остання стаття циклу визначення смислового ядра аксіомії.

Висновки

У ході дослідження послідовно розв'язано поставлені завдання та досягнуто заявленої мети. По-перше, було виявлено й окреслено метафізичні передумови аксіомічного підходу, що дало змогу показати обмеженість сучасних редукціоністських тенденцій у філософії та обґрунтувати необхідність повернення до субсистентного й ціннісно зумовленого розуміння Буття. По-друге, доведено принципову невідповідність ієрархічності як фундаментальної властивості розуму та буттєвої реальності, що уможливило цілісне філософське осмислення дійсності. По-третє, здійснено структурний аналіз онтологічної та аксіоматичної ієрархій, у результаті чого з'ясовано їхню внутрішню кореляцію та взаємодоповнюваність, завдяки яким Буття постає як субсистентна цілісність, а Я – як активний ціннісний чинник його саморозкриття. По-четверте, показано, що ідея двох ієрархій виконує ключову методологічну функцію в межах аксіомії, оскільки дозволяє подолати фрагментацію особистості та відновити гармонійний зв'язок між людиною, світом і трансцендентним джерелом цінності.

Отже, ідея двох ієрархій обґрунтовано постає як фундаментальна смислова та методологічна основа аксіомії, що забезпечує новий рівень осмислення єдності Буття й особистості. Перспективи подальших досліджень убагачуються в поглибленому аналізі внутрішніх логічних принципів побудови ієрархій, а також у застосуванні аксіомічного підходу до інтерпретації конкретних філософських, культурних і соціальних процесів, що сприятиме подальшому розвитку заявленого концептуального проекту.

Література:

1. Платон. *Держава*. Пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с. ISBN 966-500-022-5.
2. Попаденко Антон. Актуальність підходу аксіомії: евристичні виміри. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»* : науковий журнал. Острогор : Вид-во НаУОА, 2024. № 27. С. 61–68.
3. Aquinas Thomas. *Summa Theologiae*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://aquinas.cc/la/en/~ST.I>
4. Fromm E. *To Have or To Be?* New York: Harper & Row, 1976. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://giuseppesarograssi.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/08/erich-fromm-to-have-or-to-be-1976.pdf>
5. Kierkegaard S. *Fear and trembling*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://archive.org/details/fear-and-trembling-johannes-de-silentio>
6. Rudolf O. *Das Heilige*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://archive.org/details/RudolfOtto_dasHeilige
7. Spinoza B. *The Ethics*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/files/3800/3800-h/3800-h.htm>